

KOLDING SKIBET

FORELØBIG MEDDELELSE OM FUND AF MIDDELALDERSKIB

Af

KNUD E. HANSEN

I Juni Maaned 1943 blev af Fiskere ilandbragt et godt 4 m langt Sideror af svære Dimensioner, fundet i den inderste Del af Kolding Fjord.

Roret stammer utvivlsomt fra et Skib af nordisk Type, formentlig en Knar.

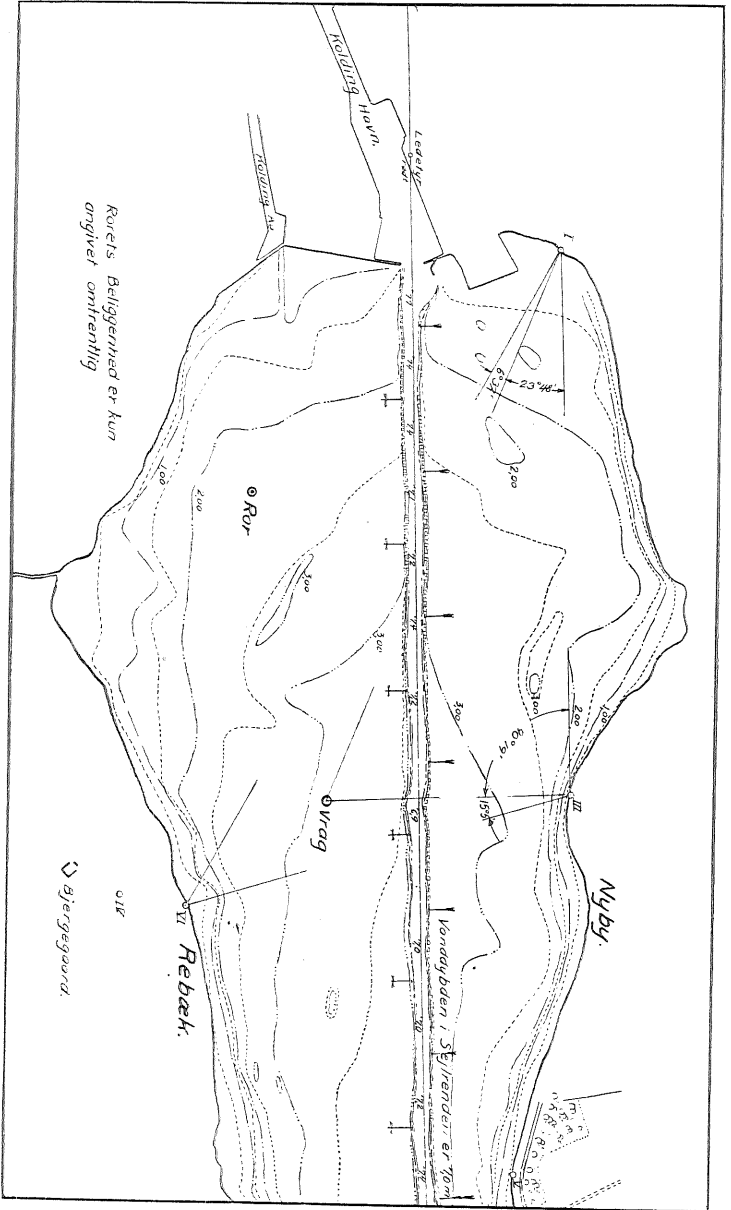
Museet for Koldinghus Len foretog med Bistand af Kolding Havnevæsen en Eftersøgning for om muligt at finde Skibet, hvorfra Roret hidrørte. Til dette, Formaal engageredes en Stenfisker med Dykkerudrustning. I Nærheden af Rorets Findested, hvis Position er angivet paa Kortet S. 120, fandtes Rester af en efter Dykkerens Udsagn stor udhulet Bøgestamme. Denne laa dybt i Mudderet og blev ikke løftet. Derimod fandtes efter Anvisning af lokale Fiskere et tilsyneladende meget gammelt Vrag af et temmelig stort Fartøj, der i Størrelse kunde svare til det fundne Ror. Vragets Plads laa ganske vist ca. 1 km fra Rorets Findested, men en Mulighed for, at Roret stammede fra Vraget kunde ikke helt afvises.

Fra dette Vrag, som ligger paa $3\frac{1}{2}$ —4 m Vanddybde, optoges af Stenfiskeren og ved Hjælp af Spidsstage forskellige Dele af stor Interesse.

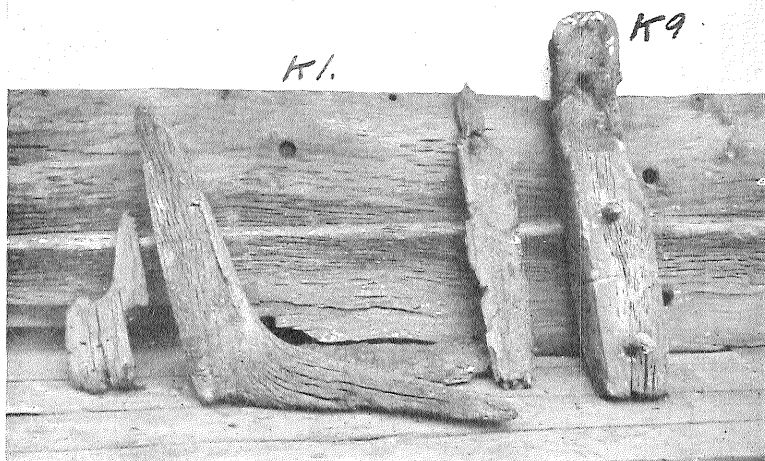
Nogen systematisk Undersøgelse blev paa Grund af Vejrforholdene og andre Aarsager ikke foretaget.

For at opnaa Klarhed med Hensyn til det fundne Skibs Art tilkaldtes Sagkyndige fra Nationalmuseet og Kronborgmuseet.

Af de optagne Dele, der alle tydede paa at stamme fra et svært bygget Fartøj, var af særlig Interesse bl. a. en Sideplanke



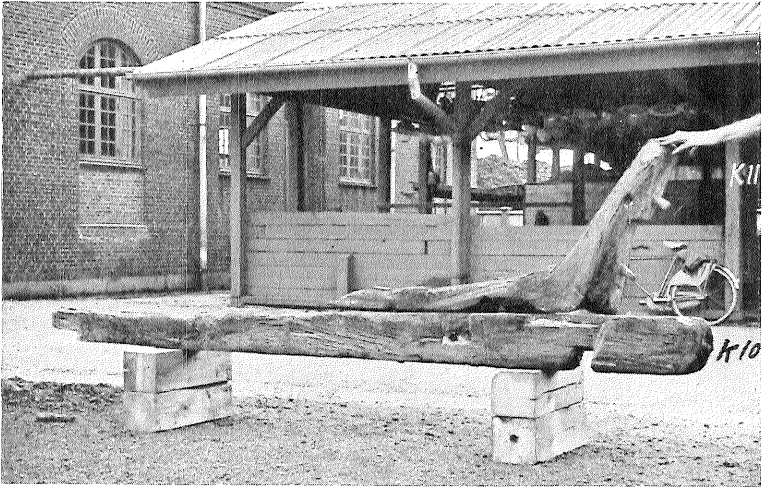
Kort over Kolding Fjord visende Positionen af det fundne Ror og af Middelalderskibet. Afstanden mellem de to Fundsteder er ca. 1 km. Efter Opmåling af Stadsingeniør Lassen, Kolding.



Sideplanke (K 1) af ca. 65 cm's Bredde profileret saaledes, at den giver samme Udseende som to klinkbyggede Planker. Træneglerne i den bevarede Del af Oplængeren (K 9) passer i Plankens Huller.
 Fot. Stadsingeniør C. A. Lassen, Kolding.

(K. 1 ovenst. Fig.) af ca. 0,65 m's Bredde og ca. 7,1 m's Længde af Eg, hidrørende fra et klinkbygget Skib. Planken har Klinkhuller for ca. 10 mm Klinker i begge Kanter, anbragte i ca. 35 cm's Afstand og er forsynet med Huller for Trænegler i gennemsnitlig ca. 1 m's Afstand, svarende til den for Vikingeskibene normale Spanteafstand. Plankens Tykkelse er ved Landene (Overlæggene) ca. 40 mm. Tværsnittet er udformet saaledes, at det udefra har givet Indtryk af to Bord lagt paa Klink. Tildannelsen er meget omhyggelig. Et enkelt Sted fandtes en Skøre tættet med Mos (*Sphagnum cuspidatum*).

Af stor Interesse er en Dæksbjælke af Eg (K. 10 S. 122) med Stød i Skibets Midterlinie. Største Tværsnit 24×28 cm, Længde 2,9 m. Bjælkehovedet har stukket ud gennem Skibetsiden, som kendt f. Eks. fra Kalmarfundet og fra middelalderlige Afbildninger. Der findes Spunding for Klædningen og forskellige Nedhagninger og Taphuller. Ovenpaa Bjælken fandtes med Trænegler befæstet et svært Knæ med Udhugning svarende til den klinkbyggede Klædning.



Bjælke (K 10) med udragende Bjælkehoved og Spunding for Klædningen samt Knæ (K 11) med Udhugning for den klinkbyggede Klædning fastholdt med Trænegler. Fot. C. A. Lassen.

I Forbindelse med denne Bjælkekonstruktion har den ovennævnte Plankekonstruktion været særlig hensigtsmæssig, idet Hul for Bjælkehovedet har været udskaaret i Plankens nederste Halvdel med det falske Land hvilende paa Bjælkens Overside.

Endelig fandtes af Interesse et Stykke Essing eller andet Stræktømmer af Eg med Middeltværsnit ca. 13×15 cm og af ca. 5 m's Længde (K. 2 S. 123). Det fundne Stykke har utvivlsomt været ført ud til en af Stævnene og giver tilnærmelsesvis Skibssiden Form ved denne. Meget tyder paa, at den fundne Dæksbjælke har været placeret ved den brudte Ende af Stræktømmeret paa ca. $\frac{1}{3}$ af Skibets Længde fra Stævnen, idet Trækkets Bredde paa dette Sted passer med Længden af Dæksbjælken.

Det maatte saaledes antages, at man stod over for et af de i Gotlandsloven omtalte Købmandsskibe med 3 Bjælker. Fund af ovennævnte Bjælke, diverse Brudstykker af Oplængere m. v. lod formode, at Skibet var nogenlunde velbevaret og dækket



Langsgaaende Væger. Den underste Ende har formentlig været placeret ved Skibets Stævn.

af beskyttende Mudder, skønt de optagne Dele bar Spor af meget stærke Pæleormsangreb. En grundig Dykkerundersøgelse syntes saaledes lønnende.

Takket være stor Interesse og Velvilje fra A/S Em. Z. Svitzers Bjergningsentreprise, stillede denne en af sine mest erfarne Dykkere og en Lineholder til Raadighed, udrustede med al moderne Dykkerudstyr, derunder Undervandstelefon-



Spuns ved Agterstævnen Hæl, fotograferet i dens omtrentlige Stilling paa Stævnen. Aftryk af Beslag for Agterstævnsror er tydeligt.

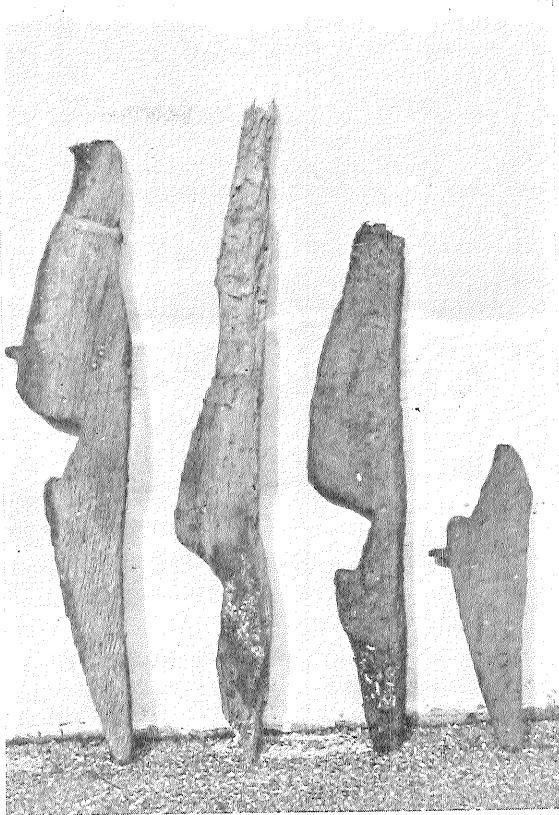
Fot. C. A. Lassen.

anlæg og en motordreven Sprøjtepumpe til Bortspuling af Mudderet over Vraget.

Kolding Havnevæsen, der hele Tiden havde fulgt Fundene med stor Interesse, stillede en velegnet Dykkerpram til Disposition. Begunstiget af Efteraarets klarere Vand foretoges en saa grundig Undersøgelse af Vraget, som Hensynet til yderligere Pæleormsangreb gjorde forsvarligt, idet mindst muligt af Skibet blottedes.

Undersøgelsen lededes af Dr. Nørlund, Nationalmuseet, og Ingeniør Knud E. Hansen, Kronborgmuseet, med Bistand fra Museet for Koldinghus Len. Begge Stævne samt en smal Stribe tværs over Vraget omtrent paa Skibets halve Længde, blev spulet fri for Mudder. Det viste sig herunder, at kun ca. 1 m af Stævnene fandtes bevaret og de tilsvarende Dele af Bunden, der var dækket af det skjærmende Mudder.

Agterstævnen viste sig at have været forsynet med Rorbeslag. En Spuns i Agterstævnen sad løs og blev bragt op. Af ovenst. Fig., der viser Spunsen, fremgaar tydeligt Aftrykkene fra Rorbe-

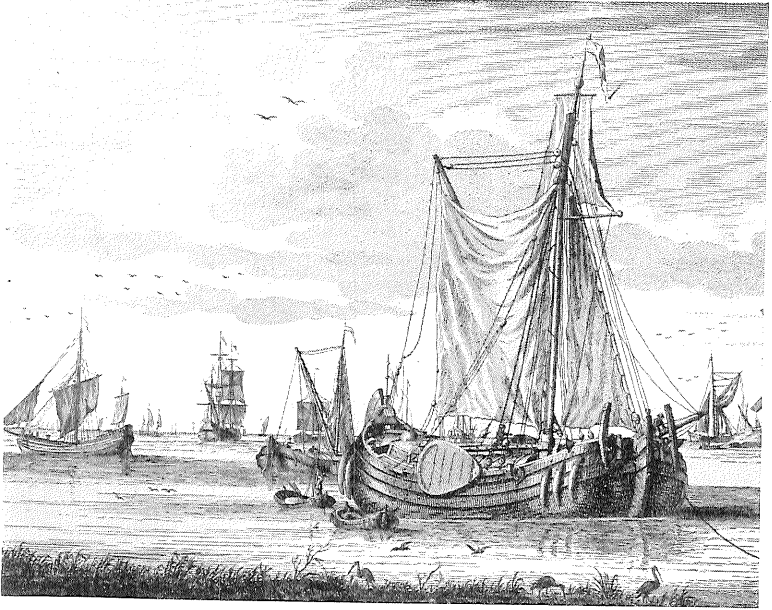


Oplængere med Udhugning for en langsgaaende Væger. Underenden har været lasket til Bundstokkene med den for forhistoriske Baadfund karakteristisk „ud og ind“ Lask. Top af Bundstokkene har stødt mod Vægeren.

Fot. C. A. Lassen.

slagene, der iøvrigt markeredes tydeligt af Rust. Det var dermed fastslaaet, at man stod over for et yngre Fund.

Ved Blotlæggelse af Skibet tværs over konstateredes, at Skibets Bund var kraelbygget, medens Skibssiden iøvrigt er klinkbygget. Dette maa betragtes som et meget interessant Træk i Skibsbygningens Udvikling, idet det her ikke drejer sig om en fladbundet Type, som dem man kender fra Flandern og Nedre Elben, hvor Fartøjer med en flad kraelbygget Bund og med



Hollandske Smaaskibstyper. De viste Rigningstyper omfatter den gammel-
dags Raasejlsrig, den mere tidssvarende Sprydriig og den dengang moderne
Gaffelrig. Fartøjet længst til venstre har Agtermast med Raasejl.
Stik af P. Schenk † ca. 1680. I Forfatterens Eje.

klinkbyggede Sider, der mødes med Bunden i omtrent ret Vinkel, kan paavises meget langt tilbage.

Bundstokke fandtes anbragt med den halve Spantedistance, d.v.s. i ca. $\frac{1}{2}$ m's Afstand. Af Spantekonstruktionen er foruden de ved de udragende Bjælker karakteristiske Knæ, kendt fra Kalmarfundet, fundne en Række Oplængere (S. 125) med Udhugning for en langsgaaende Væger, hvoraf der, som tidligere omtalt, er fundet et ca. 5 m langt Stykke ved Stævnen.

Skibets Hoveddimensioner kunde med Tilnærmelse bestemmes til Længde mellem Stævnene ca. 18 m, Bredde ca. 6 m. Ret forligt i Fartøjet, nemlig ca. 7 m fra Forstævnen, fandtes et velbevaret kraftigt bygget Mastespor, støttet sideværts med svære Knæ. Mastesporets kraftige Konstruktion maa betragtes som et Levn fra Vikingetiden, hvor den korte Afstand mellem

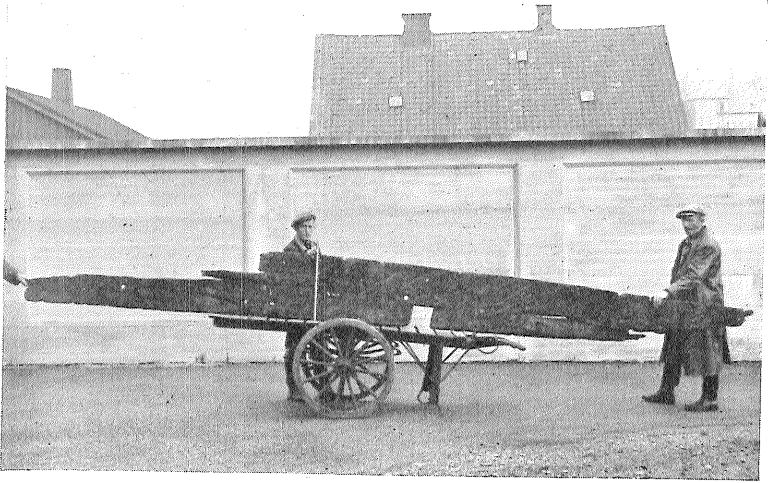


Uddrag af Rantzaus Kort over Kolding fra 1580. Det viste Fartøj synes at være af samme Type som Koldingskibet, dog har dette muligvis ført Raasejl paa Agtermasten, der i saa Fald har været placeret mere forligt.

Fisk og Spor nødvendiggjorde den meget kraftige Konstruktion, navnlig dersom Masten, hvad der er sandsynligt, ikke har været forsynet med tværskibs Afstøtning.

Mastens forlige Placering gør det overvejende sandsynligt, at Skibet har været rigget med to Master. Agtermasten har da, som kendt fra Afbildninger, kun været støttet i Dækkene. Hvorvidt denne Agtermast har været rigget med et Raasejl eller med det senere fra Middelhavet stammende trekantede Mesansejl under en skraatstillet Raa er det paa nuværende Tidspunkt umuligt med Sikkerhed at afgøre. Figuren S. 126 fremstiller de ca. 1680 i Holland brugte Typer af mindre Fartøjer og viser bl. a. en Rig, der endnu har Raasejl paa Agtermasten, medens ovenstaaende Figur er et Udsnit af Rantzaus Kort over Kolding fra ca. 1580, som viser et Fartøj af samme Størrelse som det fundne forsynet med Latiner Mesansejl.

Et Stykke ude fra Skibets Bagbordside fandtes en Sideplanke, der, saa vidt det kan skønnes, hidrører fra Opbyg-



Sideplanke fra en Opbygning (sandsynligvis fra Agterenden), med Udkapning for udragende Bjælkehoved.

ningen agter. Den ovenfor gengivne Planke er af samme Bredde som den tidligere omtalte Sideplanke og profileret paa samme Maade. I Planken findes velbevaret Udhugning for et Bjælkehoved af mindre Dimension end den fundne Hoveddæksbjælke, tydelig nok en Opbygningsbjælke formentlig fra Opbygningen agter.

I Skibets Forende laa en Del Potteskaar, hidrørende bl. a. fra en temmelig stor sort Kuglepotte og en Stentøjskrukke, den sidste muligvis af flamsk Oprindelse. Desuden fandtes en stor Klump Ler samt forskellige delvis forkullede Træstykker og nogle flækkede Bøgegrene, der formentlig maa være bestemt for Brændsel. Meget tyder saaledes paa, at man staar over for en primitiv Kabys.

I Skibets Agterende fandtes bl. a. et Stavbrædt, i den ene Ende skraat tilhugget og skærpet, tydende paa, at det hidrører fra et Skodt staaende ned mod den skraa Skibsside imod Last-rummet. Flere Steder i Skibet, men navnlig foran for Masten, laa en Del Tovværk, fremstillet af vegetabilsk Materiale af bastagtig Karakter.

Paa Grundlag af den foreløbige Undersøgelse danner der sig, paa Trods af de vidtgaaende Hensyn der maatte tages til Fundets Bevaring, Billedet af et mindre Middelalderskib. Dette svarer, ganske interessant, i Hovedsagen til Afbildningen paa Henrik Rantzaus smukke Kort over Kolding, selv om meget tyder paa, at det fundne Skib er adskilligt ældre end Afbildningen. Det kraftigt og over Vandet klinkbyggede Fartøj har agterude været forsynet med en Opbygning. De udragende Bjælkehoveder er ikke vist paa Rantzaus Skib, idet denne Konstruktion paa dette Tidspunkt, i hvert Fald for Hoveddæksbjælkernes Vedkommende, har været forladt. Riggen har haft den samme svære Stormast med Raasejl, et Bovspryd, hvortil Buglinerne, der har erstattet Vinkingetidens Sprydstage (beita às), er førte og en Agtermast, der formentlig i Stedet for Rantzaus Latinersejl har ført et Raasejl.

Skibets yderligere Skæbne er foreløbig uvis. Forholdene tillader desværre ikke Konservering af det omfattende Tømmermateriale, ligesom andre Forhold ikke opfordrer til en Hævning eller Optagning i tør Grube af det i historisk og skibsbygningsmæssig Henseende saa interessante og enestaaende Fund, men man maa haabe, at der inden længe kommer Tider for vort Land, hvor ogsaa Skibsfundene fra Kolding Fjord kan blive opstillet samlet. De omfatter Skibsristninger fra Bronzealderen, primitive udhulede Eger og andre Baadfund fra Middelalderens Begyndelse, det her omtalte Middelalderskib, Skibe tættede med Hvalbarde, vidnende om Fortidens Hvalfangster i Ishavet og mange andre Fund op til vor egen Tid. Alle disse Fund fortæller om, at dette Land og dette Hav var frit, var vort fra Arilds Tid.

L I T E R A T U R

- 1) *Harald Akerlund*: Ett medeltida fartygsfund i Kalmar. Sveriges Sjöfartsmuseums Årsbok 1940.
- 2) *P. Humbla & Lennart von Post*: Galtabäcksbåten och tidigt Båttbyggeri i Norden. Göteborg 1935.